

SPORUN ULUSLARARASI POLİTİKADAKİ ETKİSİ THE IMPACT OF SPORT ON INTERNATIONAL POLITICS

Hasan Fatih SEVAL¹

Timuçin KODAMAN²

Özet

Spor, geçtiğimiz yüzyılda etkileri giderek artan en önemli olgulardan biridir. İlk başlarda sadece yerel çapta ve çok küçük bir azınlık tarafından gerçekleştirilen spor aktiviteleri, önce Olimpiyat oyunlarının ve sonra diğer organizasyonların (özellikle futbol organizasyonlarının) da yardımıyla adeta tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dünya üzerinde demokrasi, serbest piyasa ve hatta özgürlük gibi olgulardan dahi daha yaygın olan spor, günümüzde küreselleşmenin etkisinin en somut örneğidir. Durum böyleyken, sporun gerek yerel gerekse bölgesel ve uluslararası politikaya etkisi oldukça geniştir.

Bu çalışmada, spor ile siyaset arasındaki ilişki ve bunun ulusal ve uluslararası alandaki etkisi araştırılacaktır. Çalışmada somut örnekler, etkileri göz önünde bulundurulduğunda doğal olarak, olimpiyatlar ve futbol ağırlıklı olacaktır. Çalışmanın amacı, uluslararası spor organizasyonlarında, devletlerin (veya onların temsilcisi olan takımların ve sporcuların) takındığı tavırların ve davranışlarının, devletlerin uluslararası politikalarıyla paralel olup olmadığını anlamak ve spor-uluslararası siyaset ilişkisini ortaya koymaktır.

Anahtar kelimeler: Spor, Siyaset, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Politika, Futbol, Olimpiyat Oyunları

Abstract

Sport is one of the most important phenomenon that its impacts have expanded the recent century. At first, it was at only local scale; but, with the help of Olympic Games and other sport organizations (especially football organizations), in fact, sport has penetrated the world. Around the globe, it is more prevalent than the phenomenons like democracy, open market, and, even, freedom; and this is the best epitome of globalization. In this circumstance, sport is highly effective on both national and international politics.

In this paper, the relation between sport and politics, and its impacts on both national and international politics will be discussed. Cases of the discussion will, inherently, be mainly about Olympic Games and football. The aim of the study is to understand whether states' (or their representatives as teams' and players') behaviors on sport organizations are influenced by states' international politics, or not; and to present the relationship between sport and politics.

Keywords: Sport, Politics, International Relations, International Politics, Football, Olympiads

---

¹ Arş. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, hfseval@mehmetakif.edu.tr

² Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, timucinkodaman@sdu.edu.tr

Giriş

Spor ve siyaset, günümüzde birbirinden ayrılamaz olgulardır. Sporun siyasi ve kültürel boyutları yaygın olarak tanınmış ve uluslararası sporun bir uluslararası ilişkiler unsuru olduğu, genel ölçülerde kabul edilmiştir (Polley, 1998; Beck, 1999; Riordan & Kruger, 1999). Ancak geçmişte durum böyle değildi. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar spor genelde askeri gayeler için yapılmıştır. Bunda amaç, askerlerin daha atletik bir yapıya kavuşmasını ve formda kalmasını sağlamak olmuştur. Aslında o günlerde yapılan işi, amacı dolayısıyla 'spor' yerine 'idman' yahut 'tatbikat' şeklinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

İlerleyen zamanla birlikte spor, kışladan çıkıp halka inmeye başlamıştı. Endüstrileşme ve kentleşmenin etkisi ve refah seviyesinin yükselmesi, özellikle Avrupa'da, bu geçişi hazırlayan etkenlerdi. Yirminci yüzyılın başlarında turnuvalar düzenlenmeye başlanmıştı. Birinci Dünya Savaşı arifesinde ve sırasında spor, yeni milli kimliklerin oluşturulması sürecinde bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştı. Nihayet Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası turnuvalar başlamış, milletler arası mücadele, bir anlamda, savaş alanlarından spor sahalarına geçmişti. Sonuçta tüm bu aşamalar, spor ile siyaset arasında gelişen ilişkilerin izdüşümüydü.

Bu çalışmada, genel olarak sporun uluslararası siyasetteki yeri tartışılacaktır. Çalışmada somut örnekler, son yüzyıldaki etkileri ve çapı göz önünde bulundurulduğunda, doğal olarak, olimpiyatlar ve futbol ağırlıklı olacaktır. Çalışmanın amacı, uluslararası spor organizasyonlarında, devletlerin (veya onların temsilcisi olan takımların ve sporcuların) takındığı tavırların ve davranışlarının, devletlerin uluslararası politikalarıyla paralel olup olmadığını anlamak ve spor-uluslararası siyaset ilişkisini ortaya koymaktır.

1. Spor ve Siyaset

1.1. Spor ve Siyasetin Tanımları

Spor ile siyaset arasındaki ilişkiye değinmeden önce 'spor'un ve 'siyaset'in tanımlarını yapmak gerekir. Ancak her terimi olduğu gibi bu iki terimi de tam manasıyla açıklamak oldukça zordur. Bu sebeple, tanımlamalarını birden fazla referans ile yapmak daha doğru olur. Allison (1986, s. 5), spor terimini "yetenek ve becerilerin kurumsallaşması" olarak tanımlarken, Coakley (1986, s. 17) daha kapsamlı bir tanımlama yapmıştır: "(...) kuvvet gerektiren fiziksel uğraş veya içsel ve dışsal faktörlerin katışımıyla nispeten daha karmaşık fiziksel beceriler içeren, kurumsallaşmış yarışmacı aktivitelerdir." Kılıçgil'e (1985, s. 12) göre ise spor, "ferdin doğal çevresini beşeri çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren, belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak boş zaman faaliyeti kapsamı içinde veya tam zaman olacak şekilde meslekleştirerek yaptığı sosyalleştirici, topluluğu bütünleştirici ruh ve fiziği geliştiren rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur." Ayrıca "spor, insanların yaradılışında bulunan saldırganlığa karşı barışçı rahatlama imkânları veren, saldırganlık duygusunun denetim altına alınması için uygun bir yarışma ortamı hazırlamaktır" (Atasoy & Kuter, 2005, s. 14).

Siyasetin (veya politikanın) tanımına değinmek gerekirse, siyaseti kavram olarak, devlet işlerini yürütme, ülkeyi yönetme, devletler arası ilişkiler kurma ve bu ilişkileri yürütme sanatı şeklinde tanımlayabiliriz. Siyasetin bir başka anlamı da ‘tarik’dir; yani herhangi bir konuda takip edilen yol ve yöntemdir (Türköne, 2005, s. 7). Millar (1962, s. 16), bu tanımı “sorun çözmeye iktidarın/gücün nasıl kullanılacağı üzerine eğilmek” olarak tanımlar. Leftwich’e (1984, s. 63) göre ise politika “bütün müşterek sosyal etkinliklerin kalbinde yer almaktadır.” Yoldaş (2007, s. 201) da Max Weber’e göre siyaseti, bir devlet içindeki gruplar ya da devletler arasında iktidar paylaşımı mücadelesi şeklinde tanımlar.

1.2. Spor - Siyaset İlişkisi

Spor ile siyaset arasındaki ilişki, ancak 1990’ların sonlarına doğru akademik camiada ele alınan bir konu haline gelmiştir. Spor – siyaset ilişkisini açıklayan alakalı üç önemli görüş vardır. Birincisine göre siyaset, sadece yönetsel meseleleri içeren bir terimdir. Bu görüşe göre, bir meselede eğer devlet söz konusuysa o mesele ‘politik/siyasi’ bir hüviyet kazanır. Spor da devletlerin düzenlemelerine ve bazen özel uygulamalara muhatap olsa da genel çerçevesiyle devletin hukukuna tâbi olması dolayısıyla, kaçınılmaz olarak siyasidir (Taylor, 1986, s. 29-30).

İkinci görüşe göre spor; güç mücadelesi, insanların davranışlarını kontrol etme ve etkileme gibi meseleleri içermektedir. Buna göre spor, devletle veya hükümetle doğrudan etkileşimi olmasa bile kendi içinde siyasi mücadelelere sahiptir. Dünyanın her yanında spor, ulusal ve uluslararası örgütler tarafından kontrol edilmektedir. Bu örgütler kuralları belirler, organizasyonların yapısını, katılımları ve ödülleri düzenler. Federasyonlar ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), her ülkede sadece bir oluşumu resmen tanırlar ve onları muhatap alırlar. Örneğin, yirminci yüzyılın ikinci yarısında IOC birkaç senesini Doğu-Batı Almanya, Kuzey-Güney Kore gibi meseleleri nasıl aşacağını karar vermeye çalışmakla geçirmiştir. Bir spor kurumunun tanınması, kaçınılmaz olarak rejimin tanınması anlamına gelmektedir. 1970’te Güney Afrika Cumhuriyeti’nin olimpiyatlardan çıkarılması meselesi ise tamamen ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik sistemden kaynaklanmaktadır (Taylor, 1986, s. 30).

Üçüncü olarak; spor, hiç şüphesiz, geniş kitleleri bir araya getirmesi ve uluslararası ilişkilerdeki giderek artan önemiyle beraber, en önemli sosyal ve kültürel yapı olarak görülmektedir (Happel & Kramer, 1982). Modern spor, spora gönül vermiş kişi ve kuruluşların çabalarıyla, sosyal inovasyon şeklinde tanımlayabileceğimiz bir evrimle sosyalleşmenin yeni bir formuna dönüşmüştür (Hoberman, 1984, s. 20). Artık spor sosyal ve siyasal bir olgu olarak kabul görmektedir. Spor ve spor etkinliklerinin ortaya çıkmaya başladığı ilk zamanlarda insanlar, sporun kamuoyu nezdinde bu denli etkili ve uluslararası politikada bu derece önemli bir araç olabileceğini tahmin bile edemezlerdi. Hatta özellikle batı Avrupa’da spor, askeri eğitim hatta beden eğitiminin dahi gölgesinde kalıyordu. Özellikle spora çok yakın bir olgu olan beden eğitiminin yirminci yüzyılın başlarında milli kimliği oluşturmada yardımcı bir etken olarak kullanılmasına rağmen sporun görmezden gelinmesi, bugünden tarihe baktığımızda şaşırtıcı geliyor. Ancak, 1920’li yıllar, sporun hem ulusal hem de uluslararası siyaseti etkilemeye başladığı ve onlar tarafından kullanılmaya başlandığı tarih olmuştur (Arnaud, 1998, s. 3-4).

Yirminci yüzyılın başlarında spor yaygınlaşmaya başladığı zamanlarda, milli takımların sportif başarılarının, temsil ettikleri devletlerin itibarını artırdığına ve rejimlerinin diğer rejimlerden üstünlüğüne işaret ettiğine inanılırdı. Hatta 1930'lu yıllarda Alman ve İtalyan sporcuların başarılarından ötürü Fransa'da hatırı sayılır bir grubun faşist ve nazist rejime karşı yakınlık ve saygı besledikleri de bilinmektedir (Arnaud, 1998, s. 11).

Sporun ve siyasetin iç içe geçmişi; ulusal, bölgesel ve uluslararası alanda gayet açıkça görülmektedir. Tarih bize ülkelerin uluslararası spor etkinliklerinde, özellikle uluslararası arenadaki etkisi bakımından Olimpiyatlarda sadece anlaşma, dostluk ve barışın peşinde değil; kendi çıkarları peşinde koşmalarının da örnekleri çoktur. Siyasetçilerin ve devlet adamlarının demeçleri de bu savı kanıtlar niteliktedir. Amerika Birleşik Devletleri başsavcısı B. Kennedy bir konuşmasında “Bizim gerçek gücümüzü bir kez daha göstermek için Olimpiyatlardaki üstünlüğü yeniden ele geçirmemiz, ulusal hedefimizdir (Coakley, 1986, s. 365).” diyerek sporun uluslararası arenada bir güç gösterisi mecrası da olduğu gözler önüne serilmiştir.

Başat güç olmaya çalışan ülkeler için Olimpiyatlara ev sahipliği yapmak, dünyaca tanınmak ve uluslararası arenada söz sahibi olmaya hazır olduğunu ifade etmek için en güzel yollardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple Japonya 1964 Tokyo Olimpiyatları ve Güney Kore 1988 Seul Olimpiyatları için milyon dolarlar harcamıştır. Türkiye de Olimpiyatlara ev sahipliği yapmak için büyük çabalar harcamaktadır. 1992 yılından itibaren Olimpiyatları düzenlemek için dört kez başvuru yapan Türkiye, ev sahibi olmaya ilk defa 2013'te çok yaklaşmıştı. 2013 yılında 2020 Olimpiyatları için Buenos Aires'te yapılan oylamada, İstanbul 36 oyda kalarak 60 oy alan Tokyo'ya kaybetmiştir (Milliyet, 2013). Türkiye, şimdiye kadar Olimpiyatlara ev sahipliği yapamasa da 2011 yılında Erzurum'da Dünya Üniversiteler Kış Oyunları ve 2013 yılında Mersin'de Akdeniz Oyunlarına ev sahipliği yapmıştır.

Spor ve siyaset, birbirlerinin alanlarına bir hayli dâhil olmuş durumdadır. Bunun en önemli sebebi, sporun politik olarak kullanılabilir alanlar yaratmasıdır. Hükümetler de sporu siyasi sosyalleşmede önemli bir araç olarak görmekte ve kullanılmaktadır. Sportif başarılar, siyasi yeni kaynak olarak görülmektedir. Ülkemiz basketbol ve futbol takımlarının dünya kupalarındaki ve Avrupa şampiyonalarındaki başarılarının ardından dönemin hükümetleri tarafından da ödüllendirilmelerinin sebebi sadece başarılarını kutlamak ve daha fazlasına teşvik etmek değil, aynı zamanda kamuoyunda sempati kazanmaktır.

Spor hem dış hem de iç politikada kullanılan önemli bir araç olmuştur. Bir hükümet, halkın sevdiği ve değer verdiği sporları desteklediği zaman, vatandaşın nezdinde itibarlarını yükseltmiş olurlar. Hatta eğer yöneticiler bu tip sporlardan herhangi biri ile uğraşıyorsa, halk tarafından kendilerine daha yakın hissedilir. Bu yüzden birçok politikacı kendilerini aynı zamanda bir spor sevdalısı olarak da göstermeye meylederler. Ülkemizde bazı parti liderlerinde de bu tip bir yönelme görebiliyoruz. Tayyip Erdoğan'ın futbolla, Deniz Baykal'ın yüzme sporuyla olan ilgisini bilmeyen yoktur. Seçimlerde başarılı spor geçmişleri olan sporcuları aday göstermek, halkın daha büyük sempati kazanma aracı olarak görülmüştür. Ak Parti 2007 seçimlerinde ‘asrın güreşçisi’ lakaplı Hamza Yerlikaya'yı memleketi

Sivas'tan milletvekili adayı göstermiştir. 2011 seçimlerinde ise eski milli futbolcu Hakan Şükür'ün Ak Parti'den, yine eski bir milli futbolcu olan Saffet Sancaklı'nın ise Milliyetçi Hareket Partisi'nden milletvekili adayı olarak partilerinin seçim çalışmalarında en çok takip edilen isimler oldukları hepimizin malumudur.

Yakın tarihe baktığımızda, hem memleketimizde hem de diğer ülkelerde sporu siyasi söylemlerinde kullanan siyasetçilere oldukça sık rastlanmıştır. Örneğin Amerika Birleşik Devleti başkanlarından John F. Kennedy, başkanların başarılı sporcuları ve takımları telefonla bizzat kutlama geleneğini başlatan başkandır. İngiltere başbakanı Harold Wilson, hükûmeti sportif başarılarla bağdaştıran ve bunu kamuoyuna yansıtan ilk devlet adamlarından biridir. 1964 ile 1970 yılları arasındaki görev süresi boyunca başarılı takımların şerefine resepsiyonlar ve ödüller vermiş, spor etkinliklerine ve maçlara katılmıştır. 'Demir Leydi' lakaplı Margaret Thatcher bile İngiliz futbol takımıyla fotoğraf çekirmiş, İskoç Federasyon Kupası'nın kura çekimlerine katılmıştır (Houlihan B. , 1991, s. 9). Kanada başbakanlarından Pierre Trudeau, 1960'ların ortasında başlayan ayrılıkçı hareketlere karşı, 1968'deki seçim sürecinde Kanada'nın birliğini vurgulamak amacıyla spor ve kültürü harmanlayan bir söylem geliştirmiştir (MacIntosh, Franks, & Bedeck, 1986, s. 7-8). R. Nixon da Amerika Birleşik Devletleri başkanlığı süresince sportif başarıları etkin bir şekilde politika aracı olarak kullanmıştır (Collins & Nixon, 1983). Nixon'a göre uluslararası başarılar, Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası alandaki itibarını güçlendiren araçlardan biridir. Halefi G. Ford ise "Başka milletlere karşı başarılı bir şekilde rekabet etmenin ne kadar önemli olduğunu biliyor musunuz? Sadece Ruslar değil, birçok devlet geliyor ve meydan okuyor... Sportif bir zafer, en az cenk meydanlarında alınan zaferler kadar milli ruhu yüceltir (Coakley, 1986, s. 369)." sözleriyle, sporun ulusal ve uluslararası politikada, özellikle Soğuk Savaş döneminde nasıl etkili olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Her ne kadar sporu ve sporcuları kendi siyasi çıkarları için kullanan siyasetçilerin sayısı çok olsa da sporun birleştirici gücüne inanan ve bu yönde kullanmaya çalışan politikacılar da az değildir (Allison, 1986, s. 14). Sporun "birleştirici gücü"nü kullanışına en çok üçüncü dünya ülkelerinde rastlıyoruz. 1984 yılında Hindistan ve Sri Lanka kriket takımlarının İngiltere karşısında aldıkları zaferler ve artan ulusal birlik bilinci, o zaman ülkelerin maruz kaldıkları iç savaşları bir süreliğine de olsa durdurmaya yetmiştir. Bu da sporun kitleleri birbirine yakınlaştırma örneklerinden en önemlisidir.

2. Uluslararası İlişkiler ve Spor

İnsanlar arasında dostane ilişkileri ve anlayışı tesis etmek, sporun öncelikli amaçlarından birisi olmalıdır. Uluslararası sporun da uluslararası meseleleri çözmeye yardımcı olması beklenir. Ancak her zaman iyi örnekler görmemiz mümkün değildir. Sporun uluslararası ilişkilerdeki etkisini en güzel biçimde ifade eden sözlerden biri, eski Amerika Birleşik Devletleri dışişleri bakanlarından biri olan Alan Reich'a aittir: "Spor toplumlara sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler kurabilmeleri için bir kapı açar (Coakley, 1986, s. 368-369)."

2.1. Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Spor

Sporun kültürel ve siyasi boyutlarının tanındığına ve bir uluslararası ilişkiler dinamiği olarak kabul edildiğine, çalışmanın başında değinilmişti. Buna ilave olarak, sporun son yüz yıl içinde değişen özelliklerinin, uluslararası ilişkiler gelişmelerinin bir yansıması olduğunu söyleyebiliriz. Uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin çalışma alanı genel olarak topluluklar arası ilişkilerdir. Bu topluluklar, insanların oluşturduğu uluslar veya devletler olabileceği gibi ulusların veya devletlerin oluşturduğu bölgesel veya küresel birlikler de olabilir. Zaten uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin birbirlerinden ayrışma noktaları, asıl aktörlerin kim olduğu, güç ilişkilerinin özellikleri, devletin rolü ve ulusal-uluslararası politika ilişkisi gibi konulardadır (Keohane, 1989, s. 2). Spor ile siyaset arasındaki ilişkiyi kabul edip etmemek de akademisyenlerin sporu bir politik araç olarak kabul edip etmemeleriyle doğrudan bağlantılıdır.

Uluslararası spor çalışmaları genelde küreselleşme, sivil toplum kuruluşlarının politikadaki rolü, ulus aşırı eylemlerin egemenlik üzerindeki etkisi gibi konular çerçevesinde yapılmaktadır. Ancak bu çalışmada olduğu gibi, bu konulardan ziyade, uluslararası toplumda sporun yeri ve spor organizasyonları ve olayları üzerine yoğunlaşırsa, daha verimli sonuçlar alınabilir. Çünkü bu tip çalışmalar, uluslararası ilişkiler disiplini için çok önemli ampirik kaynaklar yaratabilir. Böylece Uluslararası İlişkiler teorisyenleri, bazı tezlerini somut örneklerle güçlendirebilirler (Beacom, 2000, s. 1).

Bilindiği üzere, klasik uluslararası ilişkiler teorileri, sadece devletleri aktör olarak kabul etmektedirler. Ancak, 1950'lerden itibaren teoride davranışsalcı akımın etkisinin artmasıyla birlikte, devlet dışı aktörler de kabul edilmiştir (Aydın, 1996, s. 84). Artık spor kulüpleri, federasyonlar, uluslararası spor komiteleri ve hatta bireysel sporcular dahi uluslararası ilişkiler aktörü haline gelmiş durumdadır. Uluslararası teorilerin temel amacı olan 'uluslararası ilişkileri anlamak ve analiz etmek' için, teorisyenler günümüzde etkisi ve popülaritesi bir hayli artmış olan spor aktörlerini de göz ardı etmemelidirler.

Tüm bunlarla birlikte, uluslararası spor gelişmelerinin analizi, uluslararası ilişkiler teorisyenleri için bir pratik yapma fırsatı sunabilir. Dünyanın en prestijli spor olaylarından olan Olimpiyat Oyunlarının ve FIFA Dünya Kupasının hangi ülkelerde yapılacağıyla alakalı yürütülen kulis çalışmaları, bu organizasyonların yapıldığı ülkelere ne gibi katkılar sağladığı, bu organizasyonlarda başarılı sporcuların ve takımların ülkelere ne ölçüde prestij kazandırdığı, içinde bulunulan şartlara göre nelerin değiştiği gibi durumlar analiz edilerek spor, uluslararası ilişkiler analizine katkıda bulunabilir. Böylece, teorisyenlerin daha derin analizler yapmalarına ve savları için somut örnekler bulmalarına yardımcı olabilir.

2.2. Uluslararası İlişkilerde Sporun Etkileri

Alan Reich'in yukarıda aktarılan sözünde belirttiği gibi, spor toplumlara yeni ilişkiler kurabilmeleri için yeni kapılar açmıştır. Bu kapılar bazen barışa, bazen de çatışmaya giden yollara açılan kapılar olmuştur. Tarihe baktığımızda, bu konuyla alakalı birçok barışa hizmet etmiş örnek görebilmek mümkündür. Örneğin, 1927 yılında organize edilen Helenik Oyunlar, aralarında yıllardır problemlerin olduğu iki ülke olan Yunanistan ve Bulgaristan arasında ilk kez iyi ilişkilerin kurulmasına vesile olmuştur

(Taylor & Francis, 2008, s. 1696). Yine aynı bölgede tertiplenen Balkan Oyunları da aralarında siyasi anlaşmazlıkların uzun yıllardır süregeldiği ülkeleri bir araya getirebilen pek nadir oluşumlardan biridir. Aynı şekilde, 1970'lerin başlarında ABD ile Çin arasında iyi ilişkiler kurulması yönündeki ilk adımlar, iki ülke milli sporcuları arasında pinpon müsabakaları düzenlenmesiyle atılmıştır. Bu müsabakaların iki ülke arasındaki ilişkilerde öyle önemli bir yeri vardır ki bu durum tarihte "Pinpon Diplomasisi" olarak kayda geçilmiştir (Zhaohui & Sun, 2000).

Uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde sporun rolü ile ilgi örnekler daha da çeşitlendirilebilir. Bu çerçevede, Türkiye'nin yakın geçmişte Ermenistan ile diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması için başlattığı ve basında "Ermeni Açılımı" olarak geçen süreçte (Özdaşlı, 2015) yaşanan futbol-siyaset ilişkisine değinmek gerekir. 6 Eylül 2008'de Türkiye-Ermenistan arasında oynanan Dünya Kupası eleme maçına Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan'ın daveti üzerine Abdullah Gül'ün Erivan'a gitmesi, 14 Ekim 2009'da ise maçın rövanşının yapılacağı Bursa'ya Sarkisyan'ın davet edilmesi "futbol diplomasisi" olarak adlandırılmıştır (BBC, 2009). Atılan bu adımlar, iki ülke ilişkilerinin normalleştirilmesi süreci için bir nevi prova niteliğinde olmuştur.

Ancak spor, uluslararası ilişkilerde her zaman barışa ve çözüme hizmet edemiyor, zaman zaman farklı gruplar tarafından tepkilerini ve isteklerini dünya kamuoyuna ifade edebilecekleri yöntem olarak kullanılabilir. Bunun kronolojik olarak en yakın örneklerinden biri, 14 Ekim 2014'te oynanan olaylı Sırbistan - Arnavutluk futbol müsabakasıdır. Belgrad'da oynanan Avrupa Şampiyonası grup mücadelesi, aslında saklanmaya çalışılan bir gerçeği gün yüzüne çıkarmıştır. Sırbistan hükümetinin ve Sırbların büyük bölümünün Arnavutluk devleti, devletin bağımsızlığı ve Arnavut milli kimliği hususunda ne denli rahatsız oldukları, Arnavutluk milli futbol takımına karşı takınılan nefret dolu tavırla tekrar görülmüştür (CNN, 2014). Henüz oyun başlamadan, Arnavut taraftarlar tribünlere alınmamış, karşılaşma sırasında milli sembollerini kullanmalarına izin verilmemiş, hatta daha havaalanında milli sembollerini bulunduran Arnavutlar tutuklanmıştı. Bu da Sırp hükümetinin Arnavutlar'a karşı değişmeyen siyasi politikalarını tekrar göstermiş, spor üzerinden görülen bu nefret dolu politika, bölgedeki barış çabalarının pek de işe yaramadığı göstermiştir (Bunjaku, 2014).

Tarihe baktığımızda bu gibi örneklere rastlamak pek de zor değildir. Olimpiyatlar, uluslararası etkisi bakımından, devletlerin sık sık siyasi ideolojileriyle yaklaştığı etkinlikler olmuştur. Bu, kimi zaman propaganda aracı olarak kullanılmasıyla, kimi zaman boykotlarla, hatta kimi zamanlar suikastlarla ifade edilmiştir. 1936 Olimpiyatları, Hitler tarafından Nazi rejiminin propaganda vesilesi olarak kullanılmıştır (Houlihan, 1991, s. 17). 1956 Olimpiyatları, Hollanda, İspanya, Mısır ve Irak tarafından Süveyş Kanalı'ndaki İngiliz ve Fransız işgalini protesto amacıyla boykot edilmiştir (Langley, 1989, s. 19).

Olimpiyatlar tarihine bakıldığında belki de en acı hatıralara sahip olanın 1972 Münih Olimpiyatları olduğunu görmekteyiz. Filistin menşeli Kara Eylül adlı silahlı örgüt üyesi 9 kişi, olimpiyat köyünde İsraili sporcuların dairesini basmış, 2 kişiyi o anda öldürmüş, kalan 7 kişiyi rehin olarak alıkoymuştur (CNN Türk, 2012). Altı Gün Savaşları'nın sıcaklığı hâlâ hissedilirken yaşanan bu olayda saldırganların amacı, İsrail hapishanelerinde tutulan 200 Arap tutuklunun salıverilmesiydi. Olaylar 5

saldırgan ile birlikte 11 İsrailli sporcu ve 1 alman polisinin hayatlarını kaybetmesiyle sonuçlandı. Alman polisi tarafından 3 saldırgan ise sağ olarak ele geçirildi. Olay sonrasında olimpiyatlar durdu ve pek çok ülke olimpiyatları terk etti (Briggs, 2011, s. 66, 67). Bu olay, olimpiyatların propaganda aracı olarak kullanılmasından da öte, amaca ulaştırabilecek etkin bir yol olarak görülmesi bakımından önemlidir.

Spor ile siyaset arasındaki ilişki, Olimpiyatlar ile beraber en çok futbolda görülür. Futbolun mu siyaseti yoksa siyasetin mi futbolu daha çok etkilediği tartışmalı bir konudur. Her iki tezi savunanlar için de yeterli miktarda örnekler mevcuttur. Ancak en acı ve en kanlı örneklerden biri, siyasetin futbolu etkilediğine dair bir örnektir. 1969 yılında Honduras ile El Salvador arasında oynanan Dünya Kupası eleme maçındaki tribün olaylarının ardından iki ülke arasında çıkan ve yaklaşık yüz saat süren savaş, literatüre 'Futbol Savaşı' olarak geçmiştir. 2 binden fazla ölü ve 10 binden fazla yaralıya mal olan bu savaş, Amerikan Devletleri Örgütü'nün araya girmesiyle son bulmuştur. 20 Temmuz'da iki ülke arasında ateşkes sağlanmış, El Salvador birlikleri 1969 yılının Ağustos ayında Honduras'tan çekilmişti. Tabiri caizse kazananın olmadığı ve berabere biten savaşta en büyük acıyı halk çekmişti. Salvadorlu köylülerin bir kısmı yurtlarına dönmüş, bir kısmı Honduras'ta kalmıştı. Dönenler, hiç de hoş karşılanmamıştı. Bu sebepten kaynaklanan sosyal barışın bozulması sebebiyle 10 yıl sonra El Salvador, tekrar bir kaosa sürüklenmiş ve 11 yıl süren bir iç savaşa sahne olmuştu. Honduras da ülkesindeki El Salvadorluları sınır dışı ettiği için tazminat ödemek zorunda kalmıştı. Sorunun çözülmesi ancak 2006 yılında iki tarafın devlet başkanlarının anlaşmasıyla ancak sonlanabilmişti (NTV, 2010).

Siyaset bazı noktalarda sporun içine öyle nüfuz etmiştir ki, günümüzde neredeyse tüm dünyanın gündemini meşgul edebilecek kadar popüler bazı rekabetlerin temeli tamamen siyasi çekişme kaynaklı olmuştur. Bunun en bilinen örneği, İspanya'nın iki büyük futbol kulübü olan Real Madrid ile Barcelona arasındaki, futbol jargonunda 'el-classico' olarak tabir edilen çekişmedir. Bu rekabet sadece iki büyük kentin iki büyük takımı arasındaki bir çekişme değil, aynı zamanda krallık taraftarı İspanyollar ile ayrılıkçı Katalanlar arasındaki mücadelenin de ifade ediliş şekillendiren biridir. Real Madrid'e, ismindeki 'krala ait' manasına gelen 'Real' kelimesini 1920 yılında Kral XII. Alfonso bizzat vermiştir (Real Madrid CF Resmi İnternet Sitesi, t.y.). Barcelona ise sloganı 'bir kulüpten daha fazlası' olan, Katalonya özerk bölgesinin en büyük ve en popüler takımıdır (FC Barcelona Resmi İnternet Sitesi, t.y.). İspanya'nın bir başka siyasi cephesi olan Basklıların futbol takımı Athletic Bilbao takımı da masöründen futbolcusuna ve teknik direktörüne kadar sadece Basklılara yer veren, bu manada en katı milliyetçi futbol kulübüdür. Futboldaki siyasi kökenli rekabetle alakalı başka bir örnek de İskoçya'dandır. Katolik azınlığı temsil eden Celtic ile Protestan çoğunluğu temsil eden Glasgow Rangers arasındaki rekabet, mezhep ayrılığı kaynaklı siyasi temellere dayanmaktadır (Hayes, 2006).

Futbol-siyaset ilişkisi denildiğinde karşımıza sadece futbol müsabakaları sebebiyle başlayan siyasi kriz örnekleri çıkmıyor. Futbolun siyaset tarafından uluslararası sorunların çözümü için bir yaptırım aracı olarak kullanılmasıyla da karşılaşyoruz. Bunun en önemli örneği, 1960 Olimpiyatlarında altın madalya kazanmış olan Yugoslavya Milli Futbol Takımının 1992 Avrupa ve 1994 Dünya kupalarından, iç savaş halinin devam etmesi sebep gösterilerek men edilmesidir. Bu konudaki en güncel örnek ise bir grup ABD senatörünün 2018 yılında yapılacak Dünya Kupası ev sahipliğinin Rusya'dan alınmasını

istemesisidir. 13 senatör (bunların içinde hem Demokrat hem de Cumhuriyetçi partili isimler vardır), FIFA Başkanı Sepp Blatter'a hitaben yazdıkları mektupta, Ukrayna'da yaşanan krizi sona erdirmek için, FIFA'nın, Putin rejiminin 2018 Dünya Kupası'na ev sahipliği yapma hakkını reddetmesini talep ettiler. Ayrıca Rusya'nın bu Dünya Kupası organizasyonun ev sahipliği yapması, Putin rejimini destekleyeceği gibi, uluslararası toplumun Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uyguladığı bir dönemde ülkenin ekonomisinin rahatlamasına imkân sunacağına değindiler (Zengerle, 2015).

Bu olay, çalışmamıza iki farklı açıdan iki güzel örnek vermesi ve oldukça güncel olması bakımından oldukça önemlidir. 2018 Dünya Kupası, Rusya açısından, Ukrayna krizinin ardından, kendi rejiminin meşruiyetinin uluslararası arenada onaylanması manası taşımaktadır. Ayrıca Dünya Kupasının ülkede yaratacağı yaklaşık bir aylık ekonomik canlanma, 40 ülkenin Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uyguladığı bir ortamda bir hayli önemli olacaktır. Diğer açıdan ise, bu denli geniş çaplı bir futbol organizasyonunun, bir uluslararası krizi çözmek için kullanılması anlamına gelmektedir. ABD'li senatörlerin teklifine göre, ya Rusya mevcut krizi bir an önce çözmeli, ya da Dünya Kupasına ev sahipliği yapma hakkı elinden alınmalıdır. Her iki açı da, sporun siyaset tarafından kullanılmasına örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, yukarıda değinilen Türkiye ile Ermenistan arasında yürütülen 'futbol diplomasisi' örneği de uluslararası ilişkilerde spor olaylarının etkili bir araç olarak kullanılabileceğine dair güzel örneklerdendir.

Sonuç

Tüm bu örneklerle birlikte spor, özellikle son yüz yılda dünyanın gidişatına önemli derecede etki etmiştir. Sporun özellikle modern dünyadaki önemi, yadsınamaz bir gerçektir. Çin'in 2008 Pekin Olimpiyatları için ve Rusya'nın Soçi Kış Olimpiyatı için harcadığı yaklaşık 40'ar milyar dolar bunun en önemli göstergesidir. Bu devasa rakamlar sadece olimpiyatlar için geçerli değildir. İspanyol Real Madrid takımının sadece Gareth Bale için ödediği 100 milyon doların üzerindeki bonservis bedeli, ünlü boksçu Floyd Mayweather'in bir senede kazandığı paranın 105 milyon doları bulması, sporun kamuoyunda ne derece karşılık bulduğu hakkında verilebilecek binlerce örnekten sadece birkaçı. Bu kadar yüksek rakamlar telaffuz edilirken ve kitleler halinde takip edilirken, sporun ulusal uluslararası politikaya etkisi de kaçınılmaz olmuş, bazen bir politika aracı olarak kullanılmış, bazen de bizatihi siyasete yön vermiştir.

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren etkisini tahmin bile edilemeyecek derecede artıran spor, ekonomik ve sosyolojik yönleriyle beraber siyasette de etkili olmuştur. Spor tarihine baktığımızda, sporun milletler arası münasebetlerdeki olumlu ve olumsuz etkilerine ve yönlendirmelerine çok sayıda örnek sayılabilir. Haberleşme teknolojisinin de ilerlemesiyle artan imkânlar, sporun ve sporcuların kitleler üzerindeki etkilerini de artırmıştır. Özellikle Olimpiyatlar ve futbol organizasyonları, günümüzde neredeyse dünyanın tamamını ilgilendiren olaylar olmuştur.

Spor, dünya ekonomisi ve politikası bağlamda oldukça etkili bir pozisyonadadır. Manchester United futbol kulübünün cirosu pek çok ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasından daha yüksektir. Bir ay sürecek Olimpiyat etkinlikleri için milyarlarca dolar harcanmaktadır. Bir müsabakayı televizyonda yüz milyonlarca kişi aynı anda canlı olarak izleyebilmektedir. Bir sporcunun, Afrika'nın en fakir

mahallesinden tutun da İsveç'in en zengin muhitine kadar hayranları olabilmektedir. İnsanlar milli zaferlerden sonra çığına dönüp sevinirken tabancalarından ateşlenen kör kurşunlar diğer insanların hayatlarına mâl olabilmektedir. Bazı milli müsabakalara çıkmayarak veya uluslararası spor organizasyonlarına katılmayarak ülkeler, siyasi tavrını tüm dünyanın gözü önüne serilemekte veya sportif başarılar, rejim propagandası olarak kullanabilmektedir. Yahut sıradan masa tenisi maçları yoluyla devletler, ilişkilerini revize edebilmektedir. Tüm bunlar, sporun hem ulusal hem de uluslararası siyasetle olan sıkı bağlarının birer kanıtıdır. Sporun uluslararası ilişkilerde bir faktör olması, artık reddedilemez bir gerçektir.

Klasik uluslararası ilişkiler teorileri, devlet dışındaki aktörleri önemsemezlerken, davranışsalci akımın etkisiyle beraber yeniden yorumlanan teoriler, uluslararası ilişkilerde artık devlet dışı aktörlerin de en az devletler kadar etkili olduğunu savunmuştur. Olayların içeriğine ve tarihteki konumlarına göre spor kulüpleri, ülke federasyonları, bölgesel federasyonlar ve hatta bireysel sporcular dahi uluslararası ilişkiler aktörleri arasına girebilmektedir. Amacı uluslararası ilişkileri analiz etmek, yorumlamak ve anlamlandırmak olan uluslararası teorileri, bunları yaparken sporu göz ardı etmemelidir. Ayrıca, ulusal ve uluslararası spor olaylarındaki tarihi rekabetler, çekişmeler, konulan tepkiler, verilen destekler, boykot kararları, müsabakalar öncesi ve sonrası çıkan tartışmalar ve olaylar, tarihi arka planlarıyla birlikte düşünülüp analiz edildiği zaman, daha açık ve anlamlı gelecektir.

Uluslararası İlişkiler teorileri açısından bakıldığında, spor ile uluslararası siyaset ilişkisinin önemli bir gözlem meydanı olabileceği görülmektedir. Klasik uluslararası ilişkiler teorilerinden olan Realizm'in merkezinde konumlanan 'güç' vurgusu, uluslararası sporun da vazgeçilmez unsurudur. Realizm'in tam karşı cephesinde oluşan Liberalizm için ise spor, alçak politikanın en önemli ve etkili silahlarından biridir. Yahut Uluslararası Olimpiyat Komitesi veya FIFA, İngiliz Ekolu mensupları için iyi bir 'uluslararası toplum' örneği olabilir. Tüm bu örnekleriyle birlikte spor, uluslararası siyasetle olan etkileşimi ve Uluslararası İlişkiler teorisi için sağladığı gözlem imkânıyla, siyaset bilimciler ve Uluslararası İlişkiler teorisyenleri için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Kaynakça

1. Allison, L. (1986). Sport and Politics. L. Allison içinde, *The Politics of Sport*. Manchester: Manchester University Press.
2. Arnaud, P. (1998). Sport – a Means of National Representation. P. Arnaud, & J. Riordan içinde, *Sport and International Politics – The Impact of Fascism and Communism on Sport*. Londra: E & FN Spon.
3. Atasoy, B., & Kuter, F. Ö. (2005). Küreselleşme ve Spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XVIII*, 11-22.
4. Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *SBF Dergisi, 51*(1), 71-114.
5. BBC. (2009, Ekim 15). *Bursa'da futbol diplomasisi*. Ocak 18, 2016 tarihinde BBC: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/10/091015_newarmenia.shtml adresinden alındı
6. Beacom, A. (2000, Kasım). Sport and International Relations: A Case for Cross-disciplinary Investigation. *The Sports Historian, II*(20), 1-23.
7. Beck, P. (1999). *Scoring for Britain: International Football and International Politics 1900-1939*. Londra: Frank Cass.
8. Briggs, E. (2011). *The Munich Massacre: A New History*. Sidney: HUS.
9. Bunjaku, E. (2014, Ekim 18). *Sırbistan-Arnavutluk Milli Maçı: Fanatik Siyasi Duruş ve Spora Yansımaları*. Mart 11, 2015 tarihinde Politika Akademisi: <http://politikaakademisi.org/sirbistan-arnavutluk-milli-maci-fanatik-siyasi-durus-ve-spora-yansimalari/> adresinden alındı
10. CNN. (2014, Ekim 14). *Serbia and Albania Game Abandoned*. Mart 11, 2015 tarihinde CNN: <http://edition.cnn.com/2014/10/14/sport/football/serbia-albania-game-abandoned/> adresinden alındı
11. CNN Türk. (2012, Eylül 5). *Münih Katliamının 40. Yılı*. Ocak 19, 2016 tarihinde <http://www.cnnturk.com/2012/spor.diger/09/05/munih.katliaminin.40.yili/675518.0/index.html> adresinden alındı
12. Coakley, J. (1986). *Sport in Society: Issues and Controversies* (3. b.). Missouri: Times Mirror/Mosby College.
13. Collins, R., & Nixon, M. (1983). The Psychic, Political and Moral Uses of Sport. *Journal of Sport History, X*(2), 77-84.
14. FC Barcelona Resmi İnternet Sitesi. (t.y.). *FC Barcelona*. Şubat 10, 2016 tarihinde <http://www.fcbarcelona.com/club/history> adresinden alındı

15. FORBES. (2014). *The World's Highest-Paid Athletes*. Mart 11, 2015 tarihinde FORBES: <http://www.forbes.com/athletes/list/#tab:overall> adresinden alındı
16. Happel, D., & Kramer, R. (1982). *The Objectives of Sport and International Understanding*. *Sport and International Understanding Kongresi*. Berlin: Springer-Verlag.
17. Hayes, M. (2006). Glasgow Celtic Fans, Political Culture and the Tiofaidh Ar La Fanzine: Some Comments and a Content Analysis. *Football Studies*, 9(1), 5-18.
18. Hoberman, M. J. (1984). *Sport and Political Ideology*. Londra: Heinemann.
19. Houlihan, B. (1991). *The Government and Politics of Sport*. Londra: Routledge.
20. Karasoy, H. A. (tarih yok). Max Weber'de Bilim, Bilim Adamı ve Siyasal Liderlik Konusu. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 487-506.
21. Keohane, R. (1989). *International Institutions and State Power*. Boulder: Westview Press.
22. Kılıçgil, E. (1985). *Sosyal Çevre-Spor İlişkileri*. Ankara: Bağırın Yayınevi.
23. Langley, A. (1989). *Sport and Politics*. Hove: Wayland.
24. Leftwich, A. (1984). *What is Politics*. Oxford: Blackwell.
25. MacIntosh, D., Franks, C., & Bedecki, T. (1986). Canadian Government Involvement in Sport: Some Consequences and Issues. G. Redmond içinde, *The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings* (s. 6-21). Champaign - Illinois: Human Kinetics Publishers.
26. Miller, J. D. (1962). *The Nature of Politics*. Londra: Duckworth.
27. Milliyet. (2013, Eylül 7). Şubat 8, 2016 tarihinde Milliyet: <http://www.milliyet.com.tr/2020-olimpiyat-oyunlari-tokyo-da---1760306-skorerhaber/> adresinden alındı
28. NTV. (2010, Mart 3). *Futbol için 'savaşan' ülke: Honduras*. Mart 11, 2015 tarihinde NTV: <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25064321/> adresinden alındı
29. Özdaşlı, E. (2015). Ermeni Açılımı Sonrası Türkiye-Azerbaycan İlişkileri: Bir Adım Geri İki Adım İleri. *Kadim Dostluğun Yüz Yıllık Açmazında Türk-Ermeni İlişkileri Uluslararası Sempozyumu: Toplumsal Bellek, Önyargılar ve Gerçekler* (s. 101). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
30. Polley, M. (1998). *Moving the Goalposts: A History of Sport in Society since 1945*. Londra: Routledge.
31. Real Madrid CF Resmi İnternet Sitesi. (t.y.). *Real Madrid*. Şubat 10, 2016 tarihinde <http://www.realmadrid.com/en/about-real-madrid/history/football/1900-1910-juan-padros-and-julian-palacios-found-madrid> adresinden alındı
32. Riordan, J., & Kruger, A. (1999). *The International Politics of Sport in the 20th Century*. Londra: Spon.

33. Taylor, & Francis. (2008). Sport, Politics and International Relations in the Twentieth Century. *The International Journal of the History of Sport*, 25(13), 1689-1706.
34. Taylor, T. (1986). Sport and International Relations: A Case of Mutual Neglect. L. Allison içinde, *Politics of Sport* (s. 27-48). Manchester: Manchester University Press.
35. Türköne, M. (2005). *Siyaset*. Ankara: Lotus Yayıncılık.
36. Yoldaş, Y. (2007). Max Weber'in Sorumluluk Etiği Anlayışı. *SDÜ İİBF Dergisi*, XII(2), 199-218.
37. Zengerle, P. (2015, Nisan 1). *US senators urge FIFA to take 2018 World Cup away from hosts Russia*. Nisan 2, 2015 tarihinde DailyMail: <http://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-3021927/US-senators-urge-FIFA-2018-World-Cup-away-hosts-Russia.html> adresinden alındı
38. Zhaohui, H., & Sun, Y. (2000). The Butterfly Effect and the Making of 'Ping Pong Diplomacy'. *Journal of Contemporary China*, 9(25), 429-448.